

**VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH
STUDIÍ, Z. Ú., ČESKÉ BUDĚJOVICE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

PACHOVÁ STOPA

Autor práce: Tomáš Míchal, DiS

Studijní obor: Bezpečnostně právní

Forma studia: Kombinovaná

Vedoucí práce: Mgr. Jaroslav Hovorka

Katedra: Katedra právních oborů a bezpečnostních studií

2017

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, na základě vlastních zjištění a s použitím odborné literatury a materiálů uvedených v této práci.

Souhlasím, aby práce byla uložena v knihovně Vysoké školy evropských a regionálních studií v Českých Budějovicích a zpřístupněna v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění.

.....

Děkuji vedoucímu bakalářské práce Mgr. Jaroslavu Hovorkovi za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

ABSTRAKT

MÍCHAL, T. *Pachová stopa : bakalářská práce*. České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2017. 48 s. Vedoucí bakalářské práce : Mgr. Jaroslav Hovorka

Klíčová slova: odorologie, pachová stopa, metoda pachové identifikace, služební pes

Bakalářská práce shrnuje vývoj kriminalistické odorologie, přičemž současně přibližuje využití této kriminalistické metody v praxi a analyzuje možnosti a postupy při výcviku služebního psa a psovoda jakožto subjektů metody pachové identifikace. Popisuje základní pojmy související s touto metodou, souhrn doporučených postupů při vyhledávání a zajišťování pachových stop v kriminalistické praxi a upozorňuje na nedostatky, které mohou metodu pachové identifikace negativně ovlivnit, což v konečném důsledku vede ke znehodnocení takto zajištěných pachových stop jakožto důkazních prostředků v trestním řízení a obecně pak i ke zpochybňování metody pachové identifikace jako takové.

ABSTRACT

MÍCHAL, T. The odor Imprint : *Bachelor thesis*. České Budějovice : The College of European and Regional Studies, 2017. 48 p. Supervisor : Mgr. Jaroslav Hovorka

Key words: science of odors, odor track, odor identification method, service dog

Bachelor thesis summarizes the development of the forensic science of odors. It also approaches the current use of these forensic methods in practice and analyses the opportunities for training a service dog and his handler as subjects of the odor identification method. It describes the basic concepts related to this method, a summary of recommended procedures when searching and securing odor tracks in forensic practice, and points out the shortcomings that may negatively affect the method of odor identification; this ultimately leads to degradation, thus secured odor tracks as evidence in criminal proceedings in general and it questions the methods of odor identification as such.

Obsah

Úvod.....	7
1 Cíl a metodika bakalářské práce	9
2 Historický exkurz do kriminalistické odorologie.....	11
2.1 Vývoj kriminalistické odorologie na území dnešní SRN	12
2.2 Vývoj kriminalistické odorologie na území dnešní Ruské federace	13
2.3 Vývoj kriminalistické odorologie na území dnešní České republiky	14
3 Odborná terminologie v kriminalistické odorologii.....	16
3.1 Kriminalistická odorologie	16
3.2 Pach	18
3.3 Tělesný pach člověka	18
3.4 Pachová stopa	20
3.4.1 Vlastnosti pachových stop.....	21
3.5 Pachový snímač a pachová konzerva	22
4 Metoda pachové identifikace	23
4.1 Postup při vyhledávání pachové stopy během ohledání místa činu	24
4.2 Postup při zajištění pachové stopy během ohledání místa činu	25
4.3 Sejmutí a zajištění srovnávacího materiálu od osoby podezřelé	27
4.4 Postup při expertizním zkoumání zajištěných pachových konzerv	29
5 Výběr plemena psa a jeho příprava k provádění metody pachové identifikace.....	35
5.1 Výběr psů vhodných pro metodu pachové identifikace	35
5.2 Výchova služebního psa	40
5.3 Výcvik služebního psa	40
Závěr	44
Seznam použitých zdrojů	47
Seznam zkratk	48

Úvod

Úkolem kriminalistické odorologie je, stejně jako úkolem ostatních kriminalistických metod, získávání informací z vyhledaných a zajištěných stop, které vznikly v souvislosti s vyšetřovanou událostí a které s ní souvisí nejen místně, ale i časově a které mají s touto událostí příčinnou souvislost. V případě kriminalistické odorologie je takovou vyhledanou a zajištěnou stopou je stopa pachová. Tato kriminalistická stopa je ve své podstatě zvláštní stopou, protože se jedná o stopu latentní, nezjistitelná zrakem či jiným smyslem člověka. Je zároveň omezeně vyhodnotitelná současnými technickými metodami a prostředky a k jejímu vyhodnocování se využívá speciálně vycvičeného psa. Tato skutečnost vede ke sporům o věrohodnost této metody, přičemž kritice bývá podrobována z odorologie ta část, kterou nazýváme olfaktorika, což je metoda pachové identifikace (dále jen MPI), při níž se k individuální identifikaci objektů podle pachu využívá fyziologických vlastností čichu speciálně vycvičených služebních psů.

Mimo jiné i s ohledem na tyto spory MPI nepatří mezi jednoznačně uznávané kriminalistické metody a vyhodnocené pachové stopy bývají během trestního řízení označovány za důkazy nepřímé. Je tomu tak i přesto, že lze veškerá dosud zaznamenaná pochybení související s vyhodnocením zajištěných pachových stop přičíst lidskému selhání, respektive pochybení.

Přes veškerou kritiku však lze roli kriminalistické odorologie označit v rámci kriminalistiky jako nezastupitelnou, podstatnou měrou přispívající k objasňování spáchané trestné činnosti a dopadení konkrétního pachatele. Její podstatou je využití biologických či fyziologických procesů, při nichž dochází k odlučování či vylučování různých částic z těla člověka, které tvoří tzv. pachové pozadí. Za užití této metody však lze identifikovat nejen osoby, ale i zvířata či věci a to individuálně i skupinově.

MPI je metodou využívající několik kriminalistických postupů, jejichž kombinací na místě činu dochází k vyhledávání a zajišťování pachových stop. Po zajištění srovnávacího materiálu jsou následně pachové stopy podrobovány dalšímu zkoumání, přičemž se tak děje buď za užití speciálně vycvičeného psa, jako je tomu v případě výše zmiňované olfaktoriky, nebo za užití přístrojů pracujících na bázi fyzikálně-chemických separačních metod, jakou je například plynová chromatografie. Metoda využívající fyzikálně-chemických separačních metody se nazývá olfaktorika.

I přes možnost využívání olfaktoriky se však autorovi této práce jeví jako vhodnější používat při vyhodnocování a srovnávání zajištěných pachových stop olfaktoriku. Jistě lze souhlasit s tím, že i v rámci olfaktoriky dochází vlivem technologického pokroku lidstva k neustálému zdokonalování měřících přístrojů a tím tedy i k lepšímu vyhodnocení pachových stop předložených ke zkoumání, přesto všechno se však žádný z těchto přístrojů zatím nemůže vyrovnat čichu psa, jenž má lepší rozlišovací schopnosti.

Tato bakalářská práce se zabývá tématem zajišťování a vyhodnocování pachových stop jako celku a to jak z pohledu historického, tak i z pohledu analytického. Práce přiblíží přípravu služebního psa a psůvoda coby subjektů pachové identifikace na její provedení. V jistém slova smyslu ji lze vnímat i jako obhajobu MPI před jejími kritiky a zpochybňovateli, kteří mnohdy pochází z řad obhájců osob podezřelých či obviněných z trestné činnosti a kteří mají zájem především na tom, aby zůstali jejich klienti soudem nepotrestáni, tedy nemají žádný zájem na objektivním zhodnocení výsledků odorologického zkoumání. Tato skutečnost, kromě nesporné zajímavosti kriminalistické odorologie, je i důvodem, proč si autor bakalářské práce vybral jako téma právě pachové stopy.

1 Cíl a metodika bakalářské práce

Cílem této bakalářské práce je zhodnotit možnosti kriminalistické odorologie jakožto kriminalistické metody vedoucí k individuální identifikaci osob a současně podat reálný obraz o možnostech výcviku psovoda a služebního psa, který ji provádí a také upozornit na nedostatky, které mohou pachovou identifikaci negativně ovlivnit.

V první kapitole bude proveden historický exkurz do vzniku a vývoje kriminalistické odorologie a metody pachové identifikace jako takové a to jak na území dnešní České republiky, tak i na území států zahraničních, které k jejich vývoji podstatně přispěly.

Kapitola druhá představí základní pojmy kriminalistické odorologie. Rovněž bude obsahovat informace o vzniku a vlastnostech pachových stop, respektive pachu jako takového. Současně vymezí i právní úpravu, která souvisí s vyhledáváním, zajišťováním a vyhodnocováním pachových stop.

Kapitola třetí bude věnována MPI jako takové. Popíše tuto metodu a upozorní na zásady, které je v souvislosti s jejími jednotlivými dílčími úkony bezpodmínečně nutno dodržet a tedy i na rizika, při nichž může dojít ke zkreslení výsledku vyhodnocení touto metodou.

Čtvrtá kapitola je na příkladu Policie České republiky (dále jen Policie ČR) věnována subjektům MPI, jimiž jsou služební pes a jeho psovod. Seznámí odbornou veřejnost s psími plemeny, která jsou Policií ČR pro tuto metodu využívána, a popíše metody výcviku psa od štěněte po dospělého jedince. Popíše i přípravu a výcvik psovoda a popíše podmínky, které jsou ze strany Policie ČR vytvořeny pro vyhodnocování zajištěných pachových stop. V neposlední řadě popíše způsob, jakým se zajištěné pachové stopy a předkládaný srovnávací materiál vyhodnocují.

Závěr práce bude obsahovat zhodnocení jejího obsahu, dosažení vytyčených cílů a účinnosti metody pachové identifikace ve smyslu k objasňování spáchané trestné činnosti. Rovněž se zaměří na otázku postavení MPI v rámci trestního řízení a jejího uznávání soudy jakožto důkazního prostředku.

V práci bude využita metoda sběru dat, jejich analýzy a syntézy. Dále metoda studia literatury, přímého pozorování a analýza informací předaných policejními kynology.

2 Historický exkurz do kriminalistické odorologie

Kriminalistická odorologie je odvětvím kriminalistické techniky zabývajícím se poznáním, že většina látek do svého okolí odlučuje či vylučuje různé částice, které nesou biologické a chemické informace o jejich složení. Jde tedy o vědu zabývající se pachem. Zkoumá jeho vznik, fyzikální vlastnosti a jeho chemické složení. Dále zkoumá a rozvíjí možnosti jeho zjišťování, vyhledávání a zajišťování a současně i možnosti jeho vyhodnocování a tedy i možnosti identifikace osob, zvířat nebo věcí podle pachu.

Z hlediska užití prostředků ke zkoumání pachu se kriminalistická odorologie dělí na **olfaktroniku**, využívající technické prostředky pracující na bázi fyzikálně-chemických separačních metod a na **olfaktoriku** využívající ke zkoumání čichu živého organismu, konkrétně psa.

Kriminalistická odorologie v prvopočátcích využívala pouze čich psa. Pes využívaný nejen v kriminalistice, se postupně vyvinul z vlka obecného a to jeho domestikací. Z historického pohledu jej člověk v době před zhruba 14.000 lety domestikoval pro zcela jiné, zejména lovecké a bezpečnostní účely, tedy k lovu a ohlášení nebezpečí. Rovněž byl využíván k dalším účelům od společníka, přes přepravu nákladů a sport konče. Pro účely kriminalistiky bylo však rozhodující, že si lidé uvědomili jeho schopnosti - zachytit pachy pro člověka nerozpoznatelné. Proto byl pes využíván i ke stopování.

Obecně se za zakladatele moderní kriminalistiky a za průkopníka kriminalistické odorologie považuje rakouský profesor a vyšetřující soudce Hans Gross. Ten roku 1912 ve Štýrském Hradci založil Kriminalistický ústav, který k identifikaci pachatele využíval výhradně metod přírodních věd. Na přelomu 19. a 20. století pro účely trestního řízení doporučil k práci s pachovými stopami využívat speciálně vycvičené psy a v roce 1893 sepsal příručku¹, ve které v souladu se stavem tehdejšího poznání kriminalistické odorologie doporučil postupy, jak identifikaci podle pachu provádět².

Grossova doporučení se v praxi ujala a tak začalo být služebních psů užíváno ke stopování pachatele po trase jeho útěku. Po vystopování byl služební pes schopen pachatele také označit a to i v případě, že se zdržoval ve větší skupině lidí. Stejně tak

¹ *Handbuch für Untersuchungsrichter als System der Kriminalistik.*

² STRAUSS, J. - KLOUBEK, M. *Aktuální otázky kriminalistické olfaktoriky. Kriminalistika, č. 3, 2008.*

dokázal speciálně vycvičený pes označit i osobu, jejíž ztracený či jí odhozený předmět se nacházel na útekové trase pachatele.

Vývoj rozvíjející se kriminalistické kynologie byl podstatnou měrou zpomalen v důsledku obou světových válek. Po jejich ukončení je rozvoj opět obnoven, s ohledem na tehdejší politickou situaci a rozdělení Evropy na země východního a západního bloku však dochází k utajování výsledků z oblasti nově vznikající pachové identifikace. Proto nelze jednoznačně uvést, kde metoda pachové identifikace osob vznikla jako první.

Lze však konstatovat, že základy kriminalistické odorologie byly položeny v tehdejších Německu (NDR i NSR), SSSR a ČSSR.

2.1 Vývoj kriminalistické odorologie na území dnešní Spolkové republiky Německo

Samotné počátky oboru kriminalistické kynologie však byly položeny na počátku 20. století v Německu, kde dochází k zahájení výcviku psů speciálně k pachovým pracím. Zjištěné poznatky se poté šířily i mimo německé území, především do Ruska a Rakouska, jejichž bezpečnostní složky poznatky převzaly a na základě vlastních, postupně získaných, zkušeností rozvíjely své vlastní metody a postupy v celé oblasti pachových stop a kriminalistické kynologie³.

První německé poznatky se týkaly zvláště plemen psů, která jsou pro pachové práce nejlépe využitelná a posléze i kriminalistických postupů, které umožňovaly pachovou stopu nejen vyhledat, ale i vhodně zajistit a zakonzervovat tak, aby ji při vyhodnocení bylo možno ztotožnit s konkrétní osobou.

Další rozvoj podléhal utajení. Pachové vzorky pro vytvoření srovnávacího materiálu byly podezřelým osobám odebírány tajně, pachová sbírka byla vedena Ministerstvem pro státní bezpečnost.

³STRAUSS, J. - KLOUBEK, M. Aktuální otázky kriminalistické olfaktoriky. /online/. Dostupné z WWW: <http://docplayer.cz/20585909-Aktualni-otazky-kriminalisticke-olfaktoriky.html>. Citace ke dni 5. 2. 2017.

K postupnému odtajňování získaných poznatků znovu dochází od 50. let 20. století, kdy východoněmečtí specialisté začínají spolupracovat se specialisty sovětskými a kdy dochází k dalšímu přenosu a sdílení zjištěných poznatků a získaných zkušeností.

2.2 Vývoj kriminalistické odorologie na území dnešní území dnešní Ruské federace

Roku 1904 jsou do tehdejšího carského Ruska z Německa dovezeni první němečtí ovčáci vycvičení pro policejní službu a již roku 1907 dochází k v Petrohradu k založení prvního ruského výcvikového střediska psů. Roku 1908 byla založena Ruská společnost pro podporu využívání psů v policejní a strážní službě⁴.

Roku 1958 dochází ve spolupráci s kriminalisty z Německé demokratické republiky (dále jen NDR) k ověřování metody pachové identifikace za užití pachových konzerv. Tato metoda byla založena na předpokladu, který vyslovil již Hans Gross v 19. století a tím byla domněnka o tom, že lze pachovou stopu využít k identifikaci konkrétních osob. Hans Gross si uvědomoval i možnost zajištění vyhledané pachové stopy a její zakonzervování pro účely pozdější identifikace.

Gross proto nalezené drobné předměty související s vyšetřovanou událostí za užití pinzety nebo jiného sterilního předmětu ukládal do čistě vymyté sklenice, kterou posléze převázal pergamenovým papírem a uložil dnem vzhůru, čímž dosáhl hermetického uzavření jejího obsahu. Užitím sterilních nástrojů pak eliminoval možnost, že bude zajištěná stopa kontaminována pachem jiným.

Vzhledem k tomu, že se výše uvedeným ověřením ukázala Grossova myšlenka užití pachových konzerv jako správná, dochází roku 1965 v tehdejším Sovětském svazu k vytvoření metodiky pro snímání a uchovávání pachových stop na místě činu a z těla podezřelé osoby. Její podstatou byla absence podezřelé osoby při komparaci zajištěné pachové stopy. Od té doby se obsah pachové konzervy porovnával pouze se vzorkem pachu podezřelé osoby (srovnávací materiál) a s klamavými vzorky, čímž došlo ke

⁴STRAUSS, J. - KLOUBEK, M. *Aktuální otázky kriminalistické olfaktoriky*. /online/. Dostupné z WWW: <http://docplayer.cz/20585909-Aktuální-otázky-kriminalistické-olfaktoriky.html>, Citace ke dni 5. 2. 2017.

⁵Viz dílo Hanse Grosee „Příručka vyšetřujícího soudce“ (Handbuch für Untersuchungsrichter als System der Kriminalistik) z roku 1893.

zvýšení průkaznosti a objektivnosti této metody. Dnes tuto metodu označujeme jako metodu pachové identifikace.

V současné době je možno ruskou odorologií označit za absolutní světovou špičku. Je tomu tak proto, že její specialisté mohou navazovat a rozvíjet historické zkušenosti svých předchůdců a mohou MPI dále rozvíjet. Rovněž prohlubují a ověřují věrohodnost MPI prováděnou psem. K tomu provádějí řadu experimentů a výzkumů. Výsledky zkoumání jsou uváděny do praxe, a proto jsou důkazy prováděné MPI ruskými soudy připouštěny jako důkazy.

2.3 Vývoj kriminalistické odorologie na území dnešní České republiky

I u počátků české kriminalistické kynologie stojí na přelomu 19. a 20. století tehdejší Německé císařství, respektive Německá říše. Právě poznatky z kriminalistické kynologie ověřené jeho policejními složkami a metodika výcviku služebního psa byly převzaty českými bezpečnostními složkami, zejména četnictvem.

K založení prvního psince dochází roku 1915 v Písku, kde od té doby probíhal výcvik jak samotných psů, tak i psůvodů. Po ukončení první ze světových válek však dochází ke zrušení psince a následně i k celkovému útlumu kriminalistické odorologie, který v podstatě pokračuje až do roku 1948, kdy se významný československý kynolog dr. Vilém Eis, specialista na pachové práce, začíná zabývat Grossovou myšlenkou pachových konzerv a dále ji rozvíjí.

Přínos dr. Eise pro kriminalistickou odorologii však spočívá i ve vytvoření stupnice užívané k rozčlenění psů podrobujících se pachovému výcviku. Jednotlivé kategorie jsou nazývány pevný, jistý a čistý a užívány jsou i v dnešní době, stejně jako některé jeho postupy při vyhodnocování zajištěných odorologických stop. Konkrétně jde o opakování pachové identifikace stejným psem, opakování pachové identifikace jiným psem, nebo o zkoušku prázdnou řadou, což je zkouška, během níž je v řadě pachových konzerv obsahujících pachové stopy záměrně vynechána pachová konzerva obsahující porovnávaný pachový vzorek.

Dr. Eis sám při svém bádání zkoumal čichové vlastnosti několika plemen psů a na území tehdejšího Československa založil chov německého ovčáka, jakožto nejvhodnějšího plemene pro MPI.

MPI v moderním slova smyslu v československých podmínkách a její využívání se datuje do roku 1974, kdy po předchozím převzetí poznatků z NDR dochází k zahájení prvních pokusů v Pachovém středisku Federální správy Veřejné bezpečnosti v Dolních Břežanech. V roce 1977 dochází k vydání závazné směrnice o využití této metody v rámci Sboru národní bezpečnosti. I v tomto případě vše ohledně metody MPI podléhá utajení⁶ a to až do února 1989, kdy dochází k odtajnění této metody⁷, což de facto umožnilo využití výsledků metody pachové identifikace v trestním řízení jako důkazního prostředku.

Roku 1995 následuje vydání výkladového stanoviska Nejvyššího státního zastupitelství o MPI a konečně roku 2002 dochází i k vydání vnitřní normy Policejním prezidiem PČR⁹. Tato norma upravovala problematiku vázající se k problematice MPI v rámci Policie ČR. Tím se otevřela cesta k uznání této metody coby jednoho z důkazních prostředků v trestním řízení. Toto postavení MPI bylo ještě podpořeno v roce 2007, kdy došlo k vydání Závazného pokynu policejního prezidenta č. 52/2007, kterým byly stanoveny zásady jednotného postupu Policie ČR při využívání MPI.

⁶STRAUSS, J. - KLOUBEK, M. *Kriminalistická odorologie*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. 192 s. ISBN 978-80-7380-238-7 s. 20-21.

⁷Rozhodnutí náměstka ministra vnitra ČSSR ze dne 28. 2. 1989 (NETT, A., VANĚK, P., BODLÁK, J., ŠÁRO, D. K otázce využití pachových stop v trestním řízení. *Právo a zákonnost* č. 4, 1990, s. 221).

⁸Výkladové stanovisko č. 10/1995 k využívání metody zkoumání pachových stop v přípravném řízení.

⁹Závazný pokyn policejního prezidenta č. 140/2002, kterým se stanoví zásady k zabezpečení jednotného postupu Policie České republiky při využívání metody pachové identifikace.

3 Odborná terminologie v kriminalistické odorologii

Podobně jako k dalším vědeckým oborům, tak se i ke kriminalistické odorologii vztahují speciální a odborné výrazy, termíny a pojmy, které jsou typické právě pro ni. Jejich znalost a pochopení jejich významu je pak elementárním předpokladem pro pochopení principů a zákonitostí, na jejichž základě tento obor funguje.

3.1 Kriminalistická odorologie

Kriminalistická odorologie je speciální metodou kriminalistické kynologie, zabývající se vznikem, fyzikálními vlastnostmi a chemickým složením pachu osob, věcí a zvířat¹⁰. Současně se zabývá možností využití pachu v rámci kriminalistického zkoumání ke skupinové či individuální identifikaci, či při zkoumání přítomnosti drog, výbušnin, nebo jiných objektů¹¹.

Dle technologických prostředků, které k takovému zkoumání používáme, se kriminalistická odorologie dále člení na:

- a) kriminalistickou olfaktoriku
- b) kriminalistickou olfaktoriku

a) Kriminalistická olfaktorika

Kriminalistická olfaktorika je součástí kriminalistické odorologie. Jde o vědní obor, který ke zkoumání pachu využívá čichových schopností živého organismu, který byl za tímto účelem speciálně vycvičen. Nejčastěji se jedná o čich psa. Využít však lze čichových schopností i dalších živočichů, kteří mají čich vyvinutý na špičkové úrovni.

¹⁰STRAUSS, J., KLOUBEK, M. *Kriminalistická odorologie*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. 192 s. ISBN 978-80-7380-238-7 s. 26.

¹¹MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 2. přepracované a doplněné vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2004. 606 s. ISBN 80-7179-878-9 s. 185.

Mezi takové řadíme kočkovité nebo psovitě šelmy. V tomto směru stojí za zmínku pokusy provedené v jihoamerické Venezuele, kde se podařilo vycvičit dvojici lvů k vyhledávání narkotik nebo pokusy s psíky mývalovitými prováděnými na území Ruské federace¹².

V podmínkách České republiky je v kriminalistické olfaktorice k vyhodnocování zajištěných pachových stop užíváno výhradně čichu vycvičených psů. Tyto odorologické stopy jsou vyhledávány a zajišťovány za užití speciálně vyvinutých prostředků a postupů, které jsou ve svém souhrnu označovány termínem „**metoda pachové identifikace**“.

Kriminalistická olfaktorika se pro orgány činné v trestním řízení (dále jen OČTŘ), a zejména pro práci policie, stala důležitou metodou individuální identifikace. V současnosti je významnější než kriminalistická olfaktorika, protože jako jediná umožňuje metodu zkoumání pachu člověka. Právě olfaktorika umožňuje provedení jeho ztotožnění, a to komparací pachových stop a srovnávacích vzorků. Proto výsledky jejího zkoumání lze využít v trestním řízení jako důkazní prostředek v procesu identifikace člověka, i když v podmínkách České republiky jde zatím jen o důkazní prostředek nepřímý¹³.

b) Kriminalistická olfaktorika

Kriminalistická olfaktorika je dalším vědním oborem kriminalistické odorologie. Oproti kriminalistické olfaktorice však ke zkoumání pachu nevyužívá čichu živých tvorů, ale lidmi vytvořených technických přístrojů, které jsou schopny provést fyzikálně-chemickou analýzu zkoumaného pachu. K rozvoji tohoto vědního oboru přispěla vědecky potvrzená poznání, že organické i anorganické látky jsou schopny zejména odpařováním do svého okolí uvolňovat částice, které i po oddělení se od původního objektu nesou informace o jeho složení. Tak lze poznat jeho jednotlivé složky do velikosti molekul, ze kterých se objekt skládá.

V praxi je kriminalistická olfaktorika v současné době nejčastěji využívána při zkoumání výbušných či hořlavých látek.

¹²STRAUS, J. Kriminalistická technika. 2. rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, 431 s. ISBN 9788073800529. s. 172.

¹³STRAUS, J., KLOUBEK, M. Kriminalistická odorologie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, 184 s. ISBN 9788073802387. S. 26-30.

3.2 Pach

Pach je vlastně směsí částic oddělených od svých mateřských látek, které se označují jako odoranty. Jde o částice nacházející se v plynném skupenství, které po zachycení čichovým orgánem živého organismu nebo přístrojem pro analýzu pachu způsobí reakci, která se označuje jako čichový vjem. Děje se tomu však pouze za předpokladu, že zachycené odoranty dosahují takové koncentrace, aby podráždily čichové receptory živého organismu (psa), který je zachytí a v příslušném mozkovém centru je správně vyhodnotí.

Pojem pach tedy lze definovat jako schopnost látek způsobit ve svém plynném skupenství, při zachování podmínky dostatečné koncentrace pro překročení prahu dráždivosti, po vdechnutí živým organismem, nebo po detekci přístrojem pro analýzu pachu, čichový vjem.

Pach vydávají všechny reálné objekty našeho světa. Tyto pachy lze rozdělit na pachy osob, zvířat, nebo věcí. Pro tuto práci má zásadní význam pach člověka.

3.3 Tělesný pach člověka

Tělesný pach vydává i člověk. Z hlediska kriminalistické olfaktoriky je jeho nejvydatnějším zdrojem kůže¹⁴, neboť po celou dobu života člověka dochází k na jeho vůli nezávislým biologickým a chemickým procesům. Během těchto procesů je kůže neustále regenerována a tím dochází k odlučování odumřelých kožních šupinek do okolí člověka. Dochází tak k odpadávání vlasů a ochlupení ve formě pachové stopy. Mezi přirozené biologické procesy patří i produkty chemických a biologických reakcí probíhajících uvnitř i na povrchu těla, které se do okolního prostředí nekontrolovatelně uvolňují.

Zdrojem tělesného pachu člověka, který je spojen s lidskou kůží, je i kožní dýchání, vyměšování kožního mazu a pocení, což jsou nepřetržité procesy. Při těchto procesech dochází k vylučování potu, tvořeného z vody, chloridu sodného a organických

¹⁴STRAUS, J., KLOUBEK, M. Kriminalistická odorologie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, 184 s. ISBN 9788073802387. s. 59.

látek, z potních žláz člověka. Těchto žláz má každý jedinec mezi 2, 5 - 3 miliony¹⁵ a dále se dělí na žlázy erikní a na žlázy apokrinní.

S erikními žlázami se člověk již narodí a po narození se již dále netvoří. Nacházejí se na celém povrchu těla a jejich úlohou je termoregulace těla. Pot vyprodukovaný těmito žlázami je zpravidla latentní a individuální pro každého lidského jedince.

Apokrinní žlázy se v těle člověka začínají tvořit v pubertě a to souvislosti s jeho přechodem k dospělosti. Vyvíjí se v podpaží a dále v okolí prsních bradavek, očních víček, zevního zvukovodu a rovněž i v okolí genitálií a análu. Produkce těchto žláz tvoří charakteristický pach člověka a odráží jeho emoční zátěž.

Na tělesný pach člověka má vliv mnoho okolností a faktorů, které je v konečném důsledku individualizují. Jsou jimi:

- a) věk
- b) rasa
- c) pohlaví
- d) způsob života, především stravování
- e) nemoci
- f) užívané léky
- g) pracovní zařazení
- h) užívání tabákových výrobků, alkoholu a drog
- i) používání kosmetických přípravků¹⁶

Vliv na individualnost lidského pachu však má i aktuální psychické rozpoložení, fyzický stav člověka a bakterie, které jsou pro každého jedince individuální a které lidský pot rozkládají.

¹⁵STRAUS, J., KLOUBEK, M. Kriminologická odorologie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, 184 s. ISBN 9788073802387. s. 62.

¹⁶STRAUS, J. a kol. Kriminologická technika. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, 446 s. ISBN 978-80-7380-409-1. s. 181.

Dalšími zdroji lidského pachu je i plicní dýchání a exkrementy, ale jen za předpokladu, že dojde k jejich průniku z útrob těla na jeho povrch. Součástí pachové substance mohou být i částice uvolněné z krve a výměšky orgánů vnitřní sekrece.

Pachové částice po svém vyloučení ulpívají na tzv. „primárních nosičích tělesného pachu“. Jedná se především o předměty, které má člověk na sobě (oděv, obuv, rukavice), či při sobě (zbraň, doklady, mobilní telefon). Z nich se zachycený pach může šířit na předměty další a to i takové, se kterými daný člověk nepřišel do styku.

Pokud pach z primárního nosiče přenese na nosič jiný, který s vlastním tělem člověka nepřišel do kontaktu, pak takové předměty nazýváme sekundární nosiče tělesného pachu (židle, sedadlo ve vozidle, plocha po které se pohyboval apod.).

3.4 Pachová stopa

Pojem pachové stopy úzce souvisí s pojmem „**kriminalistická stopa**“, která je definována jako: „změna v materiálním prostředí nebo ve vědomí člověka, která s vyšetřovanou událostí souvisí příčinně, místně a časově, obsahuje kriminalisticky nebo trestněprávně relevantní informaci a je zjištěitelná, zjistitelná a informačně využitelná dostupnými vědeckotechnickými a trestněprávními prostředky, metodami a postupy“¹⁷.

Z výše uvedené definice tedy vyplývá, že každá kriminalistická stopa, tedy i stopa pachová, vzniká činností člověka na místě činu nebo činností jiného objektu použitého člověkem ke spáchání trestného činu a právě v kriminalistických stopách o sobě zanechává informace. Stopa pachová, je pak zvláštní stopou, protože je na místě činu okem, čichem nebo jiným lidskými smysly, nerozpoznatelná. Taková stopa se nazývá stopou latentní.

Relativní nevýhoda spojená s její nerozpoznatelností na místě činu je však vyvážena skutečností, že se na místě činu nachází vždy. To souvisí s procesy souvisejícími s regenerací a vyměšováním kůže, při nichž dochází k neustálému odlupování odumřelých šupinek. Těmto procesům nelze zamezit. Pachová stopa je zcela

¹⁷HLAVÁČEK, J., PROTIVÍNSKÝ, M. a kol. *Praktická kriminalistika*. 1 vyd. Praha: Kriminalistický ústav Praha Policie ČR, 2007. 240 s. ISBN nepřiděleno. S. 9

latentní i pro pachatele a tento ji tak nemůže s naprostou spolehlivostí odstranit ze všech míst, kde k jejímu vzniku došlo.

Z hlediska vzniku můžeme pachové stopy rozdělit na stopy:

- a) vyloučené svým původcem do okolí
- b) vzniklé na předmětu v důsledku kontaktu s pachatelem

a) Pachové stopy vyloučené původcem do okolí

Vznik těchto pachových stop je vázán na přítomnost pachatele či jiného objektu na místě činu. Po jeho odchodu z tohoto místa se koncentrace pachových částic vzhledem k jejich těkavosti snižuje, takže je obtížné je zachytit. Z logiky věci tedy platí, že lepší podmínky pro zachycení panují v uzavřeném objektu, než ve volném prostoru. V praxi se jedná například o pachové stopy vzniklé v souvislosti s přítomností drog nebo výbušnin.

b) Pachové stopy vzniklé na předmětu v důsledku jeho kontaktu s pachatelem

Vznik těchto pachových stop souvisí nejen se samotným kontaktem mezi pachatelem a nosičem pachové stopy, ale i na délce kontaktu samotném a na schopnosti nosiče absorbovat potřebné množství odorantů. V praxi se jedná například o pachové stopy vzniklé v důsledku snahy pachatele o překonání překážky nacházející se na místě činu nebo na nástrojích, které k takovému překonání použil.

3.4.1 Vlastnosti pachových stop

Pachové stopy, stejně jako ostatní kriminalistické stopy, nesou v sobě informace o specifických vlastnostech objektu, který je vytvořil. Pro pachovou stopu jsou pak typické tyto vlastnosti:

- a) latentnost - neviditelnost pachové stopy, která znesnadňuje její vyhledání,

b) nestálost - působením klimatických podmínek či odpařováním se koncentrace odorantů postupně snižuje, v důsledku čehož je obtížně zachytitelná, popřípadě zcela zanikne,

c) zpomalení odpařování pod vodou - pachová stopa nacházející se na objektu ponořeném pod hladinou **stojaté** vody se odpařuje pomaleji a tím dochází k prodloužení její životnosti,

d) nízká molekulární hmotnost - tato vlastnost a současně fakt, že se pachová stopa nachází v plynném skupenství, je příčinou, proč je nutné užít specifického postupu při jejím vyhledávání a zajišťování a způsobu její analýzy, přenositelnost - pachová stopa může být kontaminována pachovou stopou další, v důsledku čehož dojde k jejímu znehodnocení,

e) závislost na svém nosiči - v případě destrukce nosiče pachové stopy může dojít i ke zničení pachové stopy jako takové.

3.5 Pachový snímač a pachová konzerva

Pachovou stopu je po jejím vyhledání nutno zajistit, k čemuž dochází za užití pachového snímače. Tím je textilie nazývaná Aratex, vyznačující se vysokou mírou absorpčních schopností, díky čemuž je schopna otisk pachové stopy pohltit.

Pachová konzerva je sterilní skleněná nádoba s hermetickým uzávěrem, do které se vkládá sterilní pachový snímač a která slouží k jeho uchování pro potřeby pozdějšího vyhodnocení zajištěné pachové stopy

4 Metoda pachové identifikace

Podstatou MPI je snaha o individuální identifikaci na základě komparace pachové stopy zajištěné na místě činu a srovnávacího materiálu. Je výsledkem kombinace poznatků z chemie, fyziky, biologie a dalších věd, jako je například matematika, genetika či kynologie. Vychází ze zjištění, že každý člověk vylučuje do svého okolí tělesný pach a to i nezávisle na své vůli. Tělesný pach každého člověka je složený ze složky genetické, která je po celou dobu života neměnná a také ze složky druhové, která je odrazem pohlaví, etnika, způsobu života či třeba onemocnění jedince a dále pak ze složky přidružené, která je tvořena pachy nacházejícími se v prostředí, ve kterém se jedinec zdržuje.

Ve svém souhrnu pak všechny tyto složky tvoří pach, který je pro každého jedince individuální a který lze, za užití kriminalistické olfaktoriky, individuálně ztotožnit.

V rámci kriminalistické techniky patří vyhledávání a zajišťování pachových stop, s ohledem na vlastnosti pachu, jako je například latentnost, nestálost nebo přenositelnost (blíže kapitola 3.4.1), k nejnáročnějším úkonům kriminalistické praktické činnosti. Zvláště kvůli své latentnosti jsou kriminalistickým technikem vyhledávány až po taktické rozvaze a po vyhledání předpokládané přístupové a únikové trasy pachatele a vyhledání míst, kde se zdržoval. V takových případech jsou pachové stopy snímány z těch předmětů, o nichž se předpokládá, že se dostaly do kontaktu s pachatelem, a to ať už do kontaktu přímého, kdy se pachatel předmětu dotkl nebo s ním přímo manipuloval, nebo kontaktu nepřímého, kdy došlo k odloučení částic z pachatelova těla a jejich dopadu na předmět.

V praxi se však můžeme setkat i s případy, kdy místo pachatelova pohybu nelze stanovit zcela jednoznačně. Je tomu tak buď s ohledem na absenci svědků, nebo kamerových záznamů či stop dokládajících jeho pohyb na místě činu. I přesto lze pachovou stopu odebrat rozložením pachových snímačů na celou oblast předpokládaného pohybu, což je však v policejní praxi jen málokdy proveditelné.

Obecně lze metodu pachové identifikace rozdělit na tři po sobě jdoucí a na sebe navazující úkony:

- a) orientace na místě činu a určení míst, kde lze pachové stopy vyhledat a zajistit (tvorba pachové konzervy)

- b) sejmutí a zajištění srovnávacího materiálu od osoby podezřelé (tvorba srovnávacího materiálu)
- c) komparace zajištěné pachové stopy a srovnávacího materiálu služebním psem za účelem provedení individuální identifikace osoby, která pachovou stopu na místě činu zanechala

4.1 Postup při vyhledávání pachové stopy během ohledání místa činu

Účelem ohledání místa činu je zajištění všech využitelných kriminalistických stop nacházejících se na místě prošetřované události a zadokumentovat situaci, která na tomto místě panovala v době ohledání. Zajištěné stopy následně slouží OČTŘ (policejní orgán, státní zastupitelství a soud) jako důkazní prostředek v trestním řízení. Kriminalistické stopy tak jsou zdrojem informací dokládajících činnost pachatele a dalších osob na místě činu nejen při spáchání trestné činnosti, ale i v době před a po jejím spáchání. Vzhledem k tomu, že se ze své podstaty jedná o neopakovatelný úkon, je žádoucí, aby bylo provedeno co nejdůkladněji za současného vyvarování se chyb, které by mohly mít dopad na znehodnocení na místě se nacházejících kriminalistických stop.

Specifičnost pachových stop spočívá především v jejich latentnosti, v jejímž důsledku jsou od svého okolí nerozpoznatelné. To je zároveň rizikem jejich kontaminace, případně naprostého znehodnocení. Před započítím ohledání místa činu je obligátní zásadou jeho zajištění tak, aby se na něm bez zbytečného důvodu nepohybovaly žádné osoby a zůstalo tak v co nejvíce nedotčené stavu. Pak jej lze zhodnotit jako celek a je možno vytipovat místa, na kterých by se zanechané pachové stopy mohly nacházet. Tyto se pak odebírají je jako první¹⁸.

K výše uvedenému je třeba podotknout, že se pachové stopy nezajišťují v případě každé prošetřované trestné činnosti, ale v souladu s interními akty řízení Policie ČR¹⁹ zejména u trestné činnosti závažné, s vyšší mírou společenské škodlivosti. Takovou trestnou činností je trestná činnost s mravnostním nebo násilným charakterem, případně i trestná činnost sériová. Je jí rovněž i trestná činnost, při níž byla způsobena škoda

¹⁸ Čl. 46 odst. 4 a čl. 47 odst. 2 R ŘSPP PPČR č. 9/2009, ze dne 1. 7. 2009, kterým se stanoví postup policistů na úseku činnosti služební kynologie.

¹⁹ R ŘSPP PPČR č. 9/2009, ze dne 1. 7. 2009, kterým se stanoví postup policistů na úseku činnosti služební kynologie.

nejméně 50.000,- Kč, tedy škoda z pohledu trestního zákoníku²⁰ vyšší²¹ a trestná činnost, o níž je v prvním stupni věcně příslušný rozhodovat krajský soud²². Pachové stopy se zajišťují rovněž v případech, kdy došlo k použití nástražného výbušného zařízení za podmínky, že zůstal zachován nebo nebyl spuštěn²³.

Kriminalistický technik pachové stopy vyhledává a odebírá po zralé úvaze a po vyhodnocení situace na místě činu. Sám rozhodne, kde lze s vysokou mírou pravděpodobnosti předpokládat kontakt pachatele s vytypovanými objekty. Současně je však žádoucí, aby byly odebírány především z předmětů, které nejsou přenositelné. Tím se vyloučí možnost, že by byla pachová stopa sejmuta z předmětu, který byl na místo činu donesen záměrně osobou, která by jej zde donesla s úmyslem navodit situaci, že na místě činu nacházela i osoba, která se však ve skutečnosti zdržovala na jiném místě²⁴.

Místa, na kterých lze s vysokou mírou pravděpodobnosti předpokládat, že se na nich nachází pachové stopy, jsou zejména:

- a) příchodová trasa pachatele
- b) odchodová trasa pachatele
- c) místa, na nichž pachatel stál, nebo se na nich pohyboval
- d) předměty, které pachatel na místo činu donesl a zde zanechal
- e) předměty, kterých se pachatel na místě činu dotýkal, případně s nimi manipuloval či je poškodil

4.2 Postup při zajištění pachové stopy během ohledání místa činu

Vlastní zajištění, neboli sejmutí vyhledané pachové stopy se provádí za užití sterilních pomůcek, jimiž jsou jednorázové latexové rukavice, pinzeta, pachový snímač Aratex, hermeticky uzavíratelná sklenice, aluminiová fólie a bezpečnostní sáček.

Po vyhledání předpokládané pachové stopy (předpokládané z důvodu její latentnosti, v některých případech je však ve spojení s jinou stopou viditelná - např. se

20 Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

21 § 138 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

22 § 17 zákona č. 141/1961 Sb., zákon o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů.

23 Čl. 47 odst. 1 R ŘSPP PPČR č. 9/2009 ze dne 1. 7. 2009, kterým se stanoví postup policistů na úseku činnosti služební kynologie.

24 STRAUS, J., KLOUBEK, M. Kriminalistická odorologie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, 184 s. ISBN 9788073802387. S. 114.

stopou trasologickou) se ze sterilní sklenice pinzetou vyjme pachový snímač, jímž je textilní látka zvaná Aratex o rozměrech 30x30 cm, a rozloží se tak, aby svou plochou pokrývala místo, z něhož má být pachová stopa sejmuta. Doporučuje se, aby byl tento pachový snímač na místo přiložen svou počesanou stranou, která dokáže odebíranou pachovou stopu vstřebat rychleji²⁵.

Po vyjmutí přiložení pachového snímače se sklenice, ve které byl uložen, opětovně uzavře a na vrch rozloženého Aratexu se přiloží aluminiová fólie, která se následně zatíží. Pokud to není s ohledem na rozměr předmětu, z něhož je pachové stopa snímána možné, přitiskne nebo přelepí lepící páskou. Hliníková fólie musí svou plochou překrývat plochu pachového snímače.

Doba snímání pachové stopy není ve všech případech shodná, ale z logiky věci se u každého konkrétního případu liší. Jako nejkratší doba pro snímání pachové stopy je uváděno 30 minut²⁶ u případů, při nichž se ohledání místa činu a s tím související snímání pachové stopy provádí v krátkém časovém úseku a zároveň za předpokladu, že se snímá z předmětu, s nímž byl pachatel v dlouhodobém kontaktu. V závislosti na době uplynulé době od spáchání trestné činnosti a tím i v závislosti na stáří pachové stopy a případných rušivých jevů (povětrnostní podmínky atd.) lze snímání pachové stopy provádět až několik hodin či dní.

Po uplynutí doby, při níž se do pachového snímače absorbuje odebíraná pachová stopa, je krycí hliníková fólie odstraněna a pachový snímač je opět za užití pinzety vložen do sterilní sklenice. Ta se hermeticky uzavře a označí tak, aby nemohlo dojít k její záměně s jinou pachovou stopou. Následně se vloží do bezpečnostního sáčku, který se rovněž označí a uzavře. Tím de facto dochází ke vzniku pachové konzervy, která je posléze odeslána na příslušné pracoviště metody pachové identifikace a zde uložena.

Pachové stopy zajištěné na místě činu se označují, popisují a balí tak, aby je bylo možno navzájem odlišit nejen od sebe, ale i od případného zajištěného srovnávacího materiálu. Pro větší přehlednost jsou pachové konzervy obsahující pachové stopy odebrané na místě činu označovány štítkem červené barvy, zatímco pachové konzervy obsahující srovnávací vzorky štítky barvy modré.

²⁵ STRAUS, J., KLOUBEK, M. Kriminalistická odorologie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, 184 s. ISBN 9788073802387. S. 116
²⁶ R ŘSPP PPČR č. 9/2009 ze dne 1. 7. 2009, kterým se stanoví postup policistů na úseku činnosti služební kynologie.

O úkonech provedených na místě činu se za podmínek stanovených zákonem²⁷ zpravidla bezprostředně po ukončení ohledání místa činu sepiše protokol o ohledání místa činu²⁸. Ten obsahuje obecné informace o místě, času, zúčastněných osobách apod. a také informace o popisu místa činu, o místech, na kterých jsou jednotlivé stopy zajišťovány, číslech jednotlivých zajištěných stop, o klimatických podmínkách, které na místě v době prováděných úkonů panovaly, případně i o rušivých jevech majících na ohledání místa činu vliv. Uvádí se zde další důležité skutečnosti.

Vzhledem ke specifickým vlastnostem pachových stop je nutno zaznamenat rovněž i případné pachové pozadí, pokud v době ohledání a snímání pachových stop existovalo. Tímto pozadím mohou být např. benzinové výpary.

Osoba, která na místě činu pachové stopy snímala nebo se na místě činu v době jejich snímání zdržovala, se pak již nesmí účastnit žádných úkonů souvisejících s jejich vyhodnocováním, případně souvisejících s odebráním srovnávacího materiálu. Je tomu tak z důvodu nebezpečí vzniku nepravého spojovacího pachu²⁹.

Nedílnou součástí protokolu o ohledání místa činu je i fotodokumentace včetně jejího popisu. Do dokumentace spadá i náčrtek nebo pláněk místa činu. Přípustný a někdy i velmi zásadní je i videozáznam dokumentující situaci a postup na místě činu.

4.3 Sejmutí a zajištění srovnávacího materiálu od osoby podezřelé

Zajištění nekontaminované a kriminalisticky upotřebitelné pachové stopy nepředstavuje samo o sobě zajištění takového důkazního prostředku, z něhož by OČTŘ mohly usuzovat, že se šetřené trestné činnosti dopustila konkrétní osoba pachatele. Tímto důkazním prostředkem se pachové stopa stává až v okamžiku, kdy je individuálně ztotožněna se srovnávacím vzorkem podezřelé osoby. Tato osoba byla jakožto možný pachatel, orgány oprávněnými konat vyšetřování, vytipována na základě provedeného šetření či po vyhodnocení dalších zajištěných stop a důkazních materiálů.

²⁷ § 55 zákona č. 141/1961 Sb., zákon o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů.

²⁸ § 113 zákona č. 141/1961 Sb., zákon o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů.

²⁹ STRAUS, J., KLOUBEK, M. Kriminalistická odorologie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, 184 s. ISBN 9788073802387. S. 117.

Zajištění srovnávacího materiálu neboli pachového vzorku, musí být bezpodmínečně prováděno v souladu s trestním řádem³⁰. Vyplývá z něho jednak skutečnost, že podezřelá osoba, které má být pachový vzorek odebrán, je povinna tento odběr strpět³¹ a jednak skutečnost, že může být odběr realizován i přes její odpor, čímž zákonodárce legalizoval oprávnění užít v daných případech, za současného dodržení zásady přiměřenosti, donucovací prostředek k překonání odporu této osoby³². Podmínkou k takovému postupu je mimo již zmínění přiměřenosti uplynutí marné výzvy a předchozí souhlas státního zástupce k překonání odporu, který uděluje na základě předchozí písemné žádosti policejního orgánu.

Mimo přímého překonání odporu za užití fyzického násilí je možno osobě, která odmítá odebrání pachového vzorku strpět, uložit v souladu s trestním řádem³³ pořádkovou pokutu³⁴ až do výše 50.000,- Kč³⁵.

Srovnávací pachový vzorek je vytypované osobě odebírán osobou shodného pohlaví. Touto však nesmí být policista, který se podílel na zajištění pachové stopy na místě činu, nebo který u něho byl přítomen (blíže viz odkaz č. 28). Nesmí jí být ani policista, který byl přítomen úkonům prováděným s osobou, které má být pachový vzorek odebrán³⁶.

Kriminalistický technik, či jiná odborně proškolená osoba provádí odběr pachového vzorku analogicky k sejmutí pachové stopy. To znamená, že za podmínky zachování sterility z hermeticky uzavřené sklenice vyjme pinzetou v ní uložený pachový snímač, který následně přiloží osobě, jíž je pachový vzorek odebírán, na odhalenou pokožku v oblasti boku a poté sklenici uzavírá. Přípustné je i přiložení pachového snímače na jinou část odhalené pokožky, mělo by se však jednat o místo, na němž se osoba příliš nepotí. Tím se zamezí možnosti, že by v budoucnu mohlo v uzavřené pachové konzervě dojít k hnilobným procesům či plesnivění, jakožto důsledku nasátí potu do pachového snímače a tím i k částečnému nebo úplnému znehodnocení sejmuté pachové

30 § 114 zákona č. 141/1961 Sb., zákon o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů.

31 § 114 odst. 2 zákona č. 141/1961 Sb., zákon o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů.

32 § 114 odst. 4 zákona č. 141/1961 Sb., zákon o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů.

33 Zákon č. 141/1961 Sb., zákon o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů.

34 § 66 zákona č. 141/1961 Sb., zákon o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů.

35 § 66 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., zákon o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů.

36 STRAUS, J., KLOUBEK, M. Kriminalistická odorologie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, 184 s. ISBN 9788073802387. S. 119.

stopy. Proto bývají k odběru pachového vzorku často voleny boky osoby, kde k pocení dochází nejméně.

Pachový snímač je na pokožce osoby ponechán po dobu nejméně 20 minut, poté je opět za užití pinzety sejmuto a vložen do sklenice, která je hermeticky uzavřena. Poté je označena tak, aby nemohlo dojít k její záměně s jinou pachovou stopou odebranou na místě činu. Následně je vložena do bezpečnostního sáčku, který je za přítomnosti osoby, které byl pachový vzorek odebrán, uzavřen a nezaměnitelně popsán. Současně je vyplněn i protokol o odběru pachového vzorku, do něhož jsou mimo informací o osobě, které byl pachový vzorek odebrán, uvedeny i informace o průběhu odebírání. Osoba, které byl pachový vzorek odebrán, je u popisování a kompletace pachové konzervy účastna především s ohledem na vyloučení její pozdější argumentace, že byl do bezpečnostního obalu vložen pachový vzorek osoby jiné. V případě, že osoba odmítne protokol o odběru pachového vzorku podepsat, je tato skutečnost na protokolu uvedena. Po uzavření, popsání bezpečnostního obalu a vyhotovení příslušné dokumentace je pachová konzerva zaslána na příslušné pracoviště metody pachové identifikace.

Pachový vzorek nebývá vytypované osobě odebírán jen jeden, zpravidla bývají odebírány dva, v případě vyšetřování sériové trestné činnosti je možno odebrat pachových vzorků i více.

Mimo zásady sterility a shodnosti pohlaví osoby, jíž je pachový vzorek odebírán a osoby odebírající, musí být při odebírání srovnávacího materiálu dodržována i zásada eliminace rušivých vlivů. To znamená, že osoba podrobující se odebrání pachového vzorku musí být oblečena do svého oblečení s absencí jiného, intenzivního pachu.

4.4 Postup při expertizním zkoumání zajištěných pachových konzerv

Po zajištění na místě činu jsou pachové stopy odesílány na příslušné policejní pracoviště metody pachové identifikace, kde jsou nejméně po dobu dvou let uskladněny v k tomu zřízených prostorách. Lhůtu pro uskladnění však může být na žádost příslušného orgánu činného v trestním řízení prodloužena a to o další dva roky. Po uplynutí této lhůty

dojde k fyzickému vyřazení konzerv³⁷. Skleněné nádoby lze opětovně využít, víčka ani Aratex se již opakovaně nepoužívají a vyřazují se trvale³⁸.

Prostory, v nichž jsou pachové konzervy umístěny, jsou prostory suchými, vytápěnými a zároveň větratelnými. Pachové konzervy jsou v nich umístěny tak, aby nebyly vystaveny přímému slunečnímu záření.

Skladové prostory jsou uzamykatelné, podléhající režimovému opatření. To znamená, že do nich mají přístup jen povolání pracovníci příslušného pracoviště metody pachové identifikace. V době nepřítomnosti těchto pracovníků se skladové prostory uzamykají a pečeti.

Ve shodných prostorách se po jejich odebrání uchovávají i pachové vzorky odebrané vytypovaným osobám. Tento srovnávací materiál se skladuje po dobu dvou let, přičemž je i v jeho případě možno tuto lhůtu, po předchozí žádosti příslušného orgánu činného v trestním řízení, prodloužit o další dva roky³⁹.

Za situace, kdy došlo k vytipování osoby podezřelé ze spáchání šetřené trestné činnosti a pokud došlo k odebrání jejích srovnávacích pachových vzorků, je možno přikročit k expertiznímu zkoumání a komparaci vzorků z uložených pachových konzerv. To se zpravidla provádí po uplynutí 24 hodin od zajištění pachové stopy, srovnávacího nebo klamavého pachového vzorku. Důvodem pro tuto časovou prodlevu je získání času pro ustálení odorantů uložených v pachové konzervě.

Před započítáním expertizního zkoumání dochází k zajištění klamavých pachových konzerv. Ty jsou při pozdější komparaci speciálně vycvičeným služebním psem postaveny do řady společně s pachovou stopou z místa činu. Doporučováno je získání minimálně šesti klamavých pachových konzerv, čímž se vyloučí náhodné označování pachových konzerv psem s ohledem na matematickou pravděpodobnost či jeho případné logické uvažování.

Klamavé pachové konzervy jsou opět za užití zásady sterility zajišťovány osobou, kterou by neměla být osoba, která je bude se služebním psem později vyhodnocovat.

37 Čl. 56 odst. 1 PRŘSPP č. 9/2009, kterým se stanoví postup policistů na úseku činnosti služební kynologie.

38 Čl. 56 odst. 2 PRŘSPP č. 9/2009, kterým se stanoví postup policistů na úseku činnosti služební kynologie.

39 Čl. 56 odst. 1 PRŘSPP č. 9/2009, kterým se stanoví postup policistů na úseku činnosti služební kynologie.

Z důvodu stejné vyzrállosti by k zajišťování klamavých pachových konzerv mělo docházet krátce po období, v němž došlo k sejmutí pachové stopy.

Jako zásadní se jeví i zajišťování klamavých pachových konzerv z míst podobných prostředí, ve kterém byla zajištěna pachová stopa. Tím dojde k získání shodného pachového pozadí. Z tohoto důvodu také nelze porovnávat například pachovou stopu zajištěnou uvnitř místnosti s klamavou pachovou konzervou získanou z pachového vzorku odebraného ve volné přírodě.

Expertizní zkoumání je příslušným odborným pracovištěm MPI započato po obdržení žádosti o provedení odborného vyjádření od dožadujícího orgánu. Tato žádost je vyhotovena v souladu s trestním řádem⁴⁰ a odesílána společně s vyhotoveným protokolem o ohledání místa činu a protokolem o odběru pachových vzorků osoby.

Samotná komparace služebním psem se provádí ve speciálně klimatizované místnosti se sedmi, v jedné řadě se nacházejícími stanovišti, která slouží pro umístění pachových konzerv. Jednotlivá stanoviště jsou od sebe vzdálena 1 metr, v místnosti je udržována stálá teplota mezi 18°C a 22°C a vlhkost nejméně 60%.

Před započítím komparace je služební pes, který ji bude provádět, podroben zkoušce náhodné zajímavosti. Ta se provádí za užití spárovaných pachových konzerv obsahujících shodný pach, které jsou psovodem služebnímu psu předkládány z důvodu vyloučení možnosti náhodného označení pachové konzervy obsahující porovnávanou pachovou stopu.

V praxi se pak zkouška náhodné zajímavosti provádí tak, že je jedna ze dvou cvičných pachových konzerv položena za pachovou stopu obsahující porovnávanou pachovou stopu a druhá ze cvičných konzerv je služebnímu psu předložena k načichání. Pokud pes následně označí pouze cvičnou pachovou konzervu, může se přistoupit ke komparaci pachové stopy sejmuté z místa činu a srovnávacího pachového vzorku. Pokud je však psem označena pachová konzerva obsahující porovnávanou pachovou stopu pocházející z místa činu, musí dojít k jejímu vyřazení a již nesmí být pro účely trestního řízení užitá.

Po provedení zkoušky náhodné zajímavosti rozmístí psovod na jednotlivých sedmi stanovištích nacházejících se v místnosti pro provedení komparace v libovolném

⁴⁰ § 105 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., zákon o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů.

pořadí pachovou konzervu obsahující pachový vzorek získaný od vytipované osoby společně s šesti klamavými pachovými konzervami. Je logické, že tak činí takovým způsobem, aby služební pes, který bude komparaci provádět, neměl o obsahu jednotlivých rozmístěných pachových konzerv přehled a nemohlo tak dojít k ovlivnění výsledku pachové komparace.

Právě z důvodu vyloučení možnosti, že by byl služební pes byť i nevědomky svým psovodem při provádění pachové komparace ovlivněn, je v zahraničí rozmisťování pachových konzerv na jednotlivých stanovištích prováděno další osobou a to bez přítomnosti služebního psa i jeho psovoda.

Po rozmístění pachových konzerv na stanoviště je psovodem služebnímu psu předložen k načichání obsah pachové konzervy obsahující pachovou stopu sejmutou na místě činu a pes následně obchází jednotlivá stanoviště, kde načichává obsah zde rozmístěných pachových konzerv.

Není jednoznačně stanoveno, zda musí psovod při provádění pachové komparace jednotlivá stanoviště obcházet společně se služebním psem, nebo zda může do doby projití řady s rozmístěnými pachovými konzervami psem vyčkat na výchozí pozici. Často tak záleží na uvážení a zkušenostech každého psovoda. Jako taktičtější se však autoru této práce jeví varianta s vyčkáváním psovoda na výchozím stanovišti. Je tomu tak z důvodu možného pozdějšího rozporování výsledku pachové identifikace. To by mohlo spočívat v argumentaci, že psovod doprovázející psa provádějícího pachovou komparaci mohl ovlivnit například povely vydávanými prostřednictvím vodítka nebo svými pohyby. Ostatně i z tohoto důvodu musí být vodítka služebního psa v průběhu provádění komparace prověřena.

V případě shody pachu načichaného z pachové konzervy obsahující pachovou stopu z místa činu a pachu načichaného z některé pachových konzerv rozmístěných na stanovištích pes tuto pachovou konzervu označí. Toto označení se liší dle výcviku konkrétního psa, v praxi je však nejčastěji prováděno zalehnutím psa u příslušné pachové konzervy, případně zaštekáním. Poté může dojít k projití ostatních stanovišť s pachovými konzervami, jejichž obsah pes dosud nenačichal, nebo se provede další kolo komparace. To se provádí obdobným způsobem, avšak za změněného pořadí jednotlivých pachových konzerv umístěných na stanovištích. Toto rozmístění provádí opět sám psovod. Po provedení druhého kola komparace se za předpokladu, že během něj dojde k označení

správné pachové konzervy, provede po opětovném obměnění pořadí jednotlivých pachových konzerv umístěných na stanovištích kolo třetí. Jestliže dojde k označení správné pachové konzervy i během něj, je porovnávání považováno za dokončené a je potvrzena shoda pachové stopy z místa činu s odebraným pachovým vzorkem podezřelé osoby.

Pokud naopak k označení žádné z porovnávaných pachových konzerv při prvním kole nedojde, provádí se zkouška opakovaně. Jestliže k označení nedojde ani během ní, nahlíží se na výsledek tak, že pachová shoda porovnávaných pachů nebyla zjištěna. To samo o sobě přítomnost vytipované osoby na místě činu nevylučuje, negativní komparace totiž může být důsledkem toho, že zajišťovaná pachová stopa nebyla do pachového snímače absorbována tak, aby obsahovala dostatečné množství odorantů. S ohledem na latentnost pachových stop a jejich zajišťování na základě předpokladu výskytu je také možné, že se pachová stopa na místě činu nikdy nevyskytovala a do pachového snímače tak absorbována být ani nemohla.

Během porovnávacích zkoušek je služební pes provádějící komparaci předkládaných pachových stop podroben i tzv. „zkoušce prázdnou řadou“, což je zkouška, během níž se porovnávaná pachová konzerva z řady na stanovištích vyjme. Pes proto při provádění této zkoušky nesmí na stanovištích označit žádnou ze zde umístěných pachových konzerv.

Pokud služební pes při zkoušce prázdnou řadou žádnou z předkládaných pachových konzerv neoznačí ani při jejím opakování a zároveň během komparace pachové stopy zajištěné na místě činu označí pachovou konzervu obsahující porovnávací vzorek od vytipované osoby ve třech, po sobě jdoucích a bezchybných kolech zkoušky, je takový výsledek považován za důkaz, že se osoba skutečně zdržovala na místě činu.

Užití pachových konzerv k další komparaci je možné, při tomto je však třeba mít na paměti, že postupně dochází k nezvratnému odvětrávání jejich obsahu a tím tedy i ke zvyšování možnosti, že bude další zkouška vyhodnocena jako negativní.

O průběhu provedené pachové komparace je po jejím skončení psododem, který ji prováděl, vyhotoveno v souladu s trestním řádem odborné vyjádření z oboru MPI⁴¹, které obsahuje informace nejen o výsledku pachové komparace, ale i dalších

41 § 105 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., zákon o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů.

skutečnostech, jako jsou například informace o pracovišti metody pachové identifikace, kde byla konána a psovodu a služebním psu, kteří ji provedli.

Nedílnou součástí odborného vyjádření je protokol o provedení pachové identifikace obsahující informace o totožnosti účastníků, místě, podmínkách a postupu provedení a dále grafické znázornění výsledku jednotlivých úkonů a průběhu pachové komparace.

Vyhotovené odborné vyjádření je společně se svými přílohami následně odesláno dožadujícímu útvaru, který jej poté využije k dalšímu šetření v jím vyšetřované události.

Provedení pachové komparace může být v závislosti na vybavenosti jednotlivých pracovišť MPI zaznamenáno kamerovým systémem a záznam z něho uložen. Tímto záznamem se později může zvýšit i průkaznost pachové komparace v trestním řízení.

5 Výběr plemena psa a jeho příprava k provádění metody pachové identifikace

V současné době je na území České republiky schopna provádět metodu pachové identifikace zhruba padesátka psů, kteří k ní byli vycvičeni. V převážné většině se jedná o feny německého ovčáka, což je zapříčiněno vhodností tohoto plemene k provádění pachových prací jako takového.

Co se pohlaví psů týče, tak jsou feny německého ovčáka před psy upřednostňovány pro svou obecně větší snaživost a poslušnost. Svou roli hraje i fakt, že oproti psovi nereagují na pach jiné hárající feny, což by mohlo mít negativní dopad na zkreslení výsledku pachové komparace.

5.1 Výběr psů vhodných pro metodu pachové identifikace

Při výběru psiho plemene vhodného k provádění pachových prací je nutno zohlednit jednak jeho čichové schopnosti a jednak jeho povahové rysy. Tyto se odlišují nejen u každého z plemen, ale i u každého jeho jednotlivého jedince.

Co se čichových vlastností psa týče, je volba vhodného plemene podmíněna kvalitou a počtem čichových receptorů, jimiž jedinci daného plemene disponují. To má logiku ve vztahu k pochopení principu, jak analýza pachu, prováděná čichovým ústrojím psa, probíhá. Základní podmínkou je zdravé a nepoškozené čichové ústrojí psa, což je předpokladem pro to, aby vůbec mohlo dojít k jeho podráždění. Toto podráždění však musí zároveň dosahovat takové intenzity, aby bylo u psa schopno vyvolat smyslový vjem. To je možné jen při dosažení, respektive při překročení tzv. „prahu dráždivosti“. V praxi jde tedy o nasátí molekul pachu do dutiny nosní psa v takovém množství, že se dostanou do styku s jeho čichovými receptory a zde umožní vyvolání nervového podráždění.

Zdravý, necvičený, pes je schopen rozpoznat přibližně 3 miliony pachů. Po absolvování speciálního výcviku je toto číslo, v závislosti na panujících podmínkách, zvýšeno na rozmezí 8 až 10 milionů rozpoznatelných pachů⁴².

Jen výtečný čichový aparát vycvičeného psa však k provádění pachové komparace nepostačuje, s přihlédnutím k jeho budoucí výchově a výcviku je potřeba zohlednit především následující charakterové vlastnosti:

- a) psychická stabilita
- b) snadné motivování
- c) výdrž a vytrvalost při provádění zadaných úkolů
- d) pracovitost
- e) poslušnost
- f) podřízenost

Mimo kvality čichového aparátu hraje při výběru psiho plemene k provádění pachové identifikace zásadní roli i inteligence jeho jedinců. Tou se mj. zabýval i kanadský doktor psychologie a odborník na chování psů Stanley Coren, který v roce 1994 ve své knize „Inteligence psů⁴³“. Zde publikoval svůj žebříček⁴⁴ sociální inteligence psích plemen, tedy inteligence související se schopností psa vnímat a naučit se pokyny a povely vydávané člověkem a reagovat na ně.

Žebříček samotný vznikl na základě vyplněných dotazníků, které Coren rozeslal rozhodčím posuzujícím poslušnost psů ve specializovaných soutěžích. Po jejich vyhodnocení Coren rozdělil jednotlivá psi plemena do šesti skupin. První skupina je tvořena plemeny, jejichž jedinci se dokázali novému příkazu člověka naučit do pěti opakování a uposlechnout ho v 95% případů, naopak poslední, šestá skupina je tvořena

⁴² STRAUS, J., KLOUBEK, M. Kriministická odorologie. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, 192 s. ISBN 978-80-7380-238-7. s. 74-76.

⁴³ The Intelligence of Dogs.

⁴⁴ Ranking of dogs for obedience and working intelligence.

jedenácti plemeny, která se novému příkazu člověka dokázala naučit až po více než stech opakováních a uposlechnout ho ve 30% případů.

První, z pohledu metody pachové identifikace nejzajímavější skupina psích plemen, obsahuje 10 psích plemen umístěných v následujícím pořadí:

1. border kolie
2. pudl
3. německý ovčák
4. zlatý retrívr
5. dobrman
6. šeltie
7. labradorský retrívr
8. papilion
9. rotvajler
10. australský honácký pes

Intelligence psa jako taková se nejčastěji dělí do tří hlavních kategorií a to na inteligenci:

- a) instinktivní
- b) adaptivní
- c) sociální neboli pracovní

Instinktivní intelligence je inteligencí dědičnou, geneticky podmíněnou. Je odlišná u každého psího plemene, což souvisí s jejich vzájemnou genetickou odlišností. Některá plemena psů se proto kvůli svým vrozeným ochranným instinktům hodí pro

ochranu člověka a jeho majetku, jiná jsou naopak využívána k pachovým pracím nebo dalším činnostem.

Adaptivní inteligence psa představuje schopnost psa učit se prostřednictvím získaných zkušeností, schopnost adaptovat se na prostředí a přežít v něm. Podobně jako u instinktivní inteligence je i inteligence adaptivní odlišná pro každé psí plemeno, současně je však odlišná i pro každého jedince téhož plemene.

Inteligence pracovní, nazývaná též sociální, je schopnost psa reagovat na pokyny člověka a dlouhodobě se soustředit. Právě schopnost soustředit se je společně s vytrvalostí vlastností důležitou pro samotný výcvik psa, který ze své podstaty vyžaduje mnohdy dlouhodobé opakování konkrétní učené dovednosti do doby, kdy se jí pes naučí. Pracovní inteligence je tedy naučená a je u každého psího jedince odlišná.

Stanley Coren však na základě svých dlouholetých výzkumů a pokusů inteligenci psů člení i dále a to podobně jako u lidí na inteligenci:

- a) vizuálně-prostorovou
- b) tělesně-pohybovou
- c) zvukově-hudební
- d) jazykovou
- e) interpersonální
- f) intrapersonální
- g) logicko-matematickou

Vizuálně-prostorová inteligence psa představuje jeho schopnost zapamatovat si okolní prostředí a objekty, které se v něm nachází. Má se za prokázané, že je pes schopen zapamatovat si umístění orientačních bodů v terénu a od nich si následně odvodit umístění jednotlivých objektů a předmětů. Tato schopnost pak má zásadní vliv na jeho práci v terénu, na činnost psa při metodě pachové identifikace naopak podstatný vliv nemá. Při této metodě pracuje za podmínek, při nichž je předpokládána relativní neměnnost prostředí, v němž je práce vykonávána.

Inteligence tělesně-pohybová představuje schopnost psa pohybovat se a své pohyby vzájemně koordinovat. Ani tato inteligence nemá na olfaktorické práce zásadní vliv a to vzhledem k relativně malému prostoru, v němž jsou psem prováděny.

Zvukově-hudební inteligence psa souvisí se schopností psa uslyšet a rozpoznat tóny a frekvence, přičemž je všeobecně známo, že je jejich sluch lepší, než u lidí.

Ani tato inteligence není, z logiky věci, pro olfaktorické práce prováděné psem, důležitá.

Jazyková inteligence se naopak z pohledu výcviku psa jako důležitá jeví. Představuje jí schopnost psa porozumět chování člověka a požadavkům, které jsou na něj z jeho strany kladeny. Umožňuje psovi pochopit nejen lidská slova, ale i signály, případně gesta, která je doprovází nebo plně nahrazují.

Jako z pohledu budoucího výcviku psa se důležitou jeví i **inteligence interpersonální**, neboli společenská. Souvisí s porozuměním vzájemným vztahům mezi jednotlivými členy smečky, především pak ve smyslu podřízenosti a nadřazenosti jejích členů, což psovi umožňuje respektovat a podřizovat se povelům a pokynům svého psovoda, jakožto nadřazeného jedince.

I **inteligence intrapersonální** je pro výcvik velmi důležitá. Zastřešuje schopnost psa uvědomit si své vlastní limity a zároveň touhu dosáhnout úspěchu a mít z jeho dosažení radost i v případě, že je takový úspěch dosažen při vykonávání monotónní, nezábavné činnosti.

Logicko-matematická inteligence představuje schopnost psa zapojit do nově vzniklých situací racionální uvažování. V otázce uvědomění si velikosti či množství je však jejich inteligence omezena. Proto byl také u MPI zvolen počet sedmi pachových konzerv umístěných na stanovištích při provádění pachové komparace. Tento počet byl zvolen s ohledem na poznatek získaný Corenem a dalšími, že pes není schopen udržet si přehled o více než pěti předmětech menších rozměrů. Ustanovením sedmi pachových konzerv se tak vyloučí možnost, že by byla pachová konzerva psem označena na základě jeho logického uvažování souvisejícím s jeho logicko-matematickou inteligencí.

I přes výše uvedené nelze tvrdit, že psi s nejvyšší mírou inteligence a schopností učení se dosahují zároveň nejlepších výsledků při výcviku. Tato skutečnost je dána zjištěním, že se nadprůměrně inteligentní psi nechtějí podrobit povelům a příkazům svých psovodů. Nejlepší výsledky naopak dosahují psi s průměrnou inteligencí.

5.2 Výchova služebního psa

Výběr, výchovu a ostatně i výcvik psa provádí v podmínkách Policie ČR samotní psovodi. Štěňata vhodná pro budoucí výcvik jsou pořizována jednak z chovů vlastní chovné stanice, jednak z chovů soukromých chovatelů, od kterých jsou odkupována. Umístěna jsou poté buď v prostorách a kotcích kynologického pracoviště metody pachové identifikace, nebo přímo v nemovitostech svých psovodů. Krmena jsou z prostředků vyčleněných za tímto účelem policií, v praxi jsou však nezřídka kdy živena i svými psovody, kteří jim především v jejich štěněčím věku dokupují maso.

K výchově psa je přístupováno prakticky ihned po jeho zakoupení a převzetí od chovatele. Štěně je v jejím průběhu učeno jednak bezpodmínečnému respektu vůči vůdci smečky, jímž je psovod a jednak se učí poznávat mantinely svého chování, tedy jaké chování je ještě přípustné a jaké už nikoliv. Současně se učí i dalším návykům, které souvisí s hygienou a stravováním se.

Výchova štěněte je všeobecně považována za jakýsi základní pilíř jeho dalšího rozvoje, proto je nutné, aby byla co nejdůslednější a co nejpevnější. To však neznamená, že by mělo být vychováváno primárně za užití trestů. Fyzické tresty by naopak měly být užívány až jako krajní řešení situace, neboť mohou mít za následek tzv. „zlomení psa“, které by mohlo v budoucnu vést ke snaze psa se ve všem svému psovodu zavděčit ze strachu.

Žádoucí je naopak výchova za užití nejrůznějších her, což se kladně odrazí na fyzické i psychické kondici štěněte.

K zvládnutí činností souvisejících s jeho výchovou by mělo dojít do roku věku štěněte, jinak může být pro svého psovoda jen těžko zvladatelný.

5.3 Výcvik služebního psa

Vynikajícího čichového psa lze využít k celé řadě pachových prací, které se od sebe navzájem odlišují svou specializací. Někteří psi jsou tak cvičeni například k vyhledávání omamných a psychotropních látek, jíní k vyhledávání akceleratorů hořlavých

látek, lidí zasypaných pod lavinou nebo troskami budov nebo k vyhledávání bankovek či jejich padělků.

Všeobecně lze konstatovat, že je cílem výcviku k pachovým pracím rozvoj čichových a detekčních schopností psa tak, aby byl schopen vyhledávat či porovnávat pachy, současně je však prováděn s přihlédnutím ke specializaci pachových prací, k nimž je určen. Proto se výcvik psa určeného k vyhledávání omamných a psychotropních látek odlišuje od výcviku psa určeného k provádění komparace pachů uložených v pachových konzervách.

Výcvik služebního psa k metodě pachové identifikace patří k těm nejnáročnějším a skládá se ze tří etap:

- a) základního výcviku
- b) všeobecného výcviku
- c) speciálního olfaktorického výcviku

Během trvání základního výcviku je cvičený pes učen základním činnostem, jako je jeho přivolání, aportování, povelům, jako je sedni a lehni a štěkání na povel daný psovodem.

Při všeobecném výcviku je učen dalším činnostem a to například stopování, nebo překonávání překážek.

Speciální výcvik k vyhledávání osob metodou pachové identifikace je rozdělen na základní kurz pro psy specialisty k vyhledávání osob metodou pachové identifikace trvající 15 týdnů⁴⁵ a na doškolovací kurz pro specialisty k vyhledávání osob metodou pachové identifikace o délce 10 týdnů⁴⁶. Později následuje i kondiční kurz pro psy specialisty k vyhledávání osob metodou pachové identifikace v trvání 3 týdnů⁴⁷.

Výcvik psa určeného k olfaktorickým pracím probíhá v příslušném středisku psovodů a služebních psů. Do sálu, v němž se pachová komparace provádí, se cvičně podívají již okolo roku života, tedy dříve, než se podrobí základnímu výcviku. Je tomu

45 Čl. 2 odst. 5 PŘSPP č. 9/2009 ze dne 1.9.2009, kterým se stanoví postup policistů na úseku činnosti služební kynologie.

46 Čl. 2 odst. 5 PŘSPP č. 9/2009 ze dne 1.9.2009, kterým se stanoví postup policistů na úseku činnosti služební kynologie.

47 Čl. 2 odst. 5 PŘSPP č. 9/2009 ze dne 1.9.2009, kterým se stanoví postup policistů na úseku činnosti služební kynologie.

tak proto, že je sál holou místností s absencí běžných pachů a tedy pro psa, jakožto šelmu, prostředím nepřírozeným. Proto je třeba jej na toto prostředí pozvolna uvyknout.

Jelikož je ze sklenic na ukládání zajištěných pachových stop a odebraného srovnávacího materiálu nutno učinit pro psa objekt zájmu, je k jejich očichávání motivován vkládáním pamlsků. To současně zajistí, že se naučí přičichnout ke každé konzervě. Zprvu jsou pamlsky vkládány do každé ze sklenice, později je počet pamlsků snižován a začíná docházet k obměně pořadí jednotlivých sklenic. Nakonec bývá pamlsk vložen jen v jedné ze sklenic.

V další etapě se do sklenice již pamlsk nekládá, nahrazuje jej vložený pachový snímač, který obsahuje pach pamlsku a současně i pach psovoda. Později již jedna ze sklenic obsahuje pouze pachový snímač s pachem psovoda a sklenice zbývající pouze pachový snímač bez absorbovaného pachu. Pes je však odměňován i nadále po každém provedeném označení sklenice.

Dalším krokem výcviku je nahrazení pachových snímačů bez absorbovaného pachu pachovými snímači s pachem jiných osob, jedna ze sklenic i nadále obsahuje pachový snímač s pachem psovoda.

V konečném stadiu výcviku již žádná ze sklenic pach psovoda neobsahuje. Před započítím pachové komparace je psovi předložen k načichání pach cizí osoby, který poté musí v řadě sklenic označit. Samotná forma označení není nijak striktně definována, některý pes je proto učen, aby sklenici označil štěkáním, jiný zalehnutím či sednutím.

Cvičení psi jsou však během výcviku učeni i tomu, že srovnávaný pach nemusí žádná ze sklenic obsahovat. V takovém případě sklenice oběhnou a žádnou z nich neoznačí. Současně jsou cvičeni i tak, aby nereagovali na pachy, které by je za běžných podmínek zcela jistě zaujaly. Takovým pachem je například pach krve či masa, pes se je musí naučit zcela ignorovat.

Z výše popsaného je patrné, že podstatnou složkou výcviku psa je jeho pochvala a odměňování psovodem. Toto se děje i v případě, že pes žádnou ze sklenic neoznačí. To jej vede k poznání, že jeho činnost není označením sklenice za každou cenu podmíněna a nesnaží se tak případným nesprávným označením některé z nich svému psovodu zavděčit.

Po ukončení speciálního olfaktorického kurzu je cvičený pes podroben závěrečnému přezkoušení. Doba, kdy se mu musí podrobit, není stanovena, což je dáno odlišností každého ze psů. Některý je k vykonání závěrečné zkoušky připraven během 9 měsíců, jiný třeba až za měsíců 18.

V případě úspěšného splnění závěrečné zkoušky služební pes obdrží atest, na jehož základě je oprávněn pachovou komparaci provádět⁴⁸. Atest je platný po dobu 1 roku a musí se pravidelně obnovovat.

Závěrečným zkouškám podléhá i samotný psovod⁴⁹, který jejich úspěšným složením prokáže svou odbornou způsobilost, která zajišťuje potřebnou úroveň teoretických znalostí a praktických dovedností, které jsou pro výkon policejné kynologických činností potřebné⁵⁰.

Na jeho základě je poté oprávněn provádět pachovou komparaci, avšak pouze se služebním psem, který již atest obdržel⁵¹. Psovodem vykonávajícím metodu pachové identifikace se může stát policista s alespoň pěti roky praxe a třemi roky služby se služebním psem.

48 Čl. 21 odst. 2 PPP č. 145/2014 ze dne 8. 7. 2014, kterým se upravuje činnost služební kynologie.

49 Čl. 25 odst. 1 PPP č. 145/2014 ze dne 8. 7. 2014, kterým se upravuje činnost služební kynologie.

50 Čl. 26 odst. 1 PPP č. 145/2014 ze dne 8. 7. 2014, kterým se upravuje činnost služební kynologie.

51 Čl. 21 odst. 2 PPP č. 145/2014 ze dne 8. 7. 2014, kterým se upravuje činnost služební kynologie.

Závěr

V této práci bylo dosaženo hlavního vytyčeného cíle, kterým bylo seznámit odbornou veřejnost s problematikou pachových stop, přiblížit vývoj kriminalistické kynologie a jejího vědního odvětví - kriminalistické odorologie. Odborné veřejnosti byly objasněny základní odborné pojmy týkající se odorologické terminologie, byla prezentována metoda pachové identifikace a s tím spojená činnost policistů při vyhledávání, zajišťování a zkoumání pachových stop a srovnávacího materiálu. Práce obsahuje informace o vhodných plemenech psů pro využití v oblasti kriminalistické odorologie a je přiblížena výchova a výcvik psa pracujícího s pachovou stopou a jejich příprava pro komparaci pachové stopy se srovnávacím materiálem.

V této části práce je potřeba uvést, že MPI, která je využívána jako důkazní prostředek v trestním řízení často zpochybňována. Argumentů k jejímu zpochybňování mají její kritici celou řadu, což je dáno zvláště samotnou povahou kriminalistické olfaktoriky a skutečně nestandardní metodou, která umožňuje provádět komparaci pachů člověka živým organismem, nikoli technickými prostředky. Výsledky takového zkoumání nelze převést do grafické podoby a nelze ani znalce v tomto oboru - psa - vyslechnout. Chování psa a výsledky jeho vyhodnocení člověk pouze popisuje do protokolu o provedení MPI a případně celý průběh dokumentuje videozáznamem. Celé zkoumání a komparace pachových stop a srovnávacího materiálu je totiž založena na netradičních vlastnostech, mezi které patří předně jejich latentnost, nestálost a výskyt zejména v plynném skupenství.

Častým argumentem odpůrců kriminalistické olfaktoriky bývá tvrzení, že psovod účastníci se pachové komparace může služebního psa, který ji provádí, byť neúmyslně ovlivnit. Toto ovlivnění může nastat jak při procházení řady s jednotlivými stanovišti (například ovládním pomocí vodítka), tak tím, že tuto řadu zakládá sám, přestože tak činí v přítomnosti služebního psa, který by si mohl při opakování pachové komparace zapamatovat umístění pachové konzervy, kterou již označil. Tato domněnka byla v páté kapitole dostatečně vyvrácena a v praxi se uplatňuje postup, při němž pachové konzervy zakládá jiná osoba a psovod se psem není tomuto úkonu přítomen.

Policejní metodika vypracovala poměrně značné množství postupů, při jejichž dodržení nedojde ke kontaminaci nebo zničení pachových stop a nedojde k negativnímu ovlivnění MPI prováděné na specializovaných pracovištích. Mezi ně patří:

- a) dodržovat stanovený postup při ohledání místa činu
- b) odběr pachových stop i pachového vzorku osoby (dále jen OPV) provádí k tomu speciálně vyškolený a zkušený policista
- c) zajišťování pachové stopy na místě činu sterilními nástroji do sterilních konzerv
- d) zákaz účasti na odběru OPV od podezřelé osoby policistou, který se účastnil ohledání místa činu, nebo se na něm vyskytoval
- e) samotnou pachovou komparaci provádí pouze služební psi, kteří prošli důkladným speciálním výcvikem a kteří jsou držiteli platného atestu

Ani přes striktní dodržení stanovených postupů však nelze riziko kontaminace pachových stop zcela vyloučit. Ke kontaminaci může dojít například již před samotným započítáním ohledání místa činu zasahujícími policisty či dalšími osobami. Ale vědeckými pokusy bylo ověřeno, že pokud je pachová stopa kontaminována jinými osobami, které nejsou přítomny při odběru OPV je využitelná pro MPI. Je tomu tak proto, že speciálně vycvičený pes při pachové komparaci reaguje jen a pouze na pach shodující se s pachem, který má porovnávat.

Častý argument odpůrců MPI je i její další nepřezkoumatelnost. Oprávněnost takového argumentu lze zcela jednoznačně připustit v tom ohledu, že skutečně činnost smyslů psa nelze zatím žádným technickým prostředkem přezkoumat. To však není důvodem, který by měl danou metodu jakkoliv zpochybňovat, protože výsledky MPI před soudem obhájí psovod, který ji se svým psem prováděl.

Zároveň je prokázáno, že služební pes provádějící pachovou komparaci ji provádí pouze na základě svých čichových schopností a na základě své krátkodobé paměti, naprosto oproštěn od citů a emocí a bez zájmu na případném špatném provedení pachové komparace. Již jen tato skutečnost pro mě činí pachovou komparaci naprosto věrohodnou, zvláště při vědomí jiných soudních procesů, kde byly soudu soudními znalci předloženy mnohdy naprosto protichůdné znalecké posudky.

V současné době je pachová stopa českými soudy uznávána jako důkaz nepřímý, sama o sobě tedy nemůže pachatele trestné činnosti usvědčit. Již jen z logiky věci soud

přihlíží k tomu kde, na čem a za jakých podmínek byla zajištěna, jaké jsou výsledky zkoumání MPI a tyto výsledky hodnotí v návaznosti na jiné důkazní materiály.

Pachová stopa zajištěná na přenosném objektu, například na lahvi od piva nalezené na místě činu vypovídá toliko o tom, že měla daná osoba lahev v ruce a nikoliv, že se na místě činu i zdržovala. Jiná situace však panuje v případě, že byla pachová stopa zajištěna na nepřenositelném předmětu nacházejícím se na místě činu, tedy například na podlaze, umývadle apod.

Přesto, že je hodnocení pachové stopy jakožto důkazního prostředku nepřímého v současné době na místě, domnívám se, že se s rostoucími pokroky MPI a za neustálého zvyšování stavu jejího poznání blíží doba, kdy by mohlo dojít k přehodnocení a uznání kriminalistické olfaktoriky jakožto důkazního prostředku přímého a to především pokud jde o propojení kriminalistické olfaktoriky s genetickým zkoumáním.

Samozřejmě i do budoucna bude platit, že je třeba přísného dodržení stanovených postupů. Je možné, že neomylnost čichu psa provádějícího pachovou komparaci bude možné ještě zvýraznit buď případným opakováním pachové komparace jiným psem, technickým prostředkem nebo jeho dokonalost bude podpořena i shodným genetickým zkoumáním.

Zásadním problémem současné policejní praxe je v oblasti MPI přetíženost jednotlivých specializovaných odorologických středisek, kde se MPI provádějí a také nedostatek speciálně vycvičených psů.

Seznam použitých zdrojů

Literární zdroje

1. HLAVÁČEK, J., PROTIVÍNSKÝ, M. *Praktická kriminalistika*. 1. vyd. Praha : Kriminalistický ústav Praha Policie ČR, 2007. 240 s. ISBN nepřiděleno.
2. MUSIL, J., KONRÁD, z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 2. přepracované a doplněné vyd. Praha : Nakladatelství C. H. Beck, 2004. 606 s. ISBN 80-7179-878-9.
3. STRAUS, J. A kol. *Kriminalistická technika*. 3. vyd. Plzeň : Aleš Čeněk, 2012. 446 s. ISBN 978-80-7380-409-1.
4. STRAUS, J., KLOUBEK, M. *Kriminalistická odorologie*. 1. vyd. Plzeň : Aleš Čeněk, 2010. 192 s. ISBN 978-80-7380-238-7.
5. STRAUS, J. *Kriminalistická technika*. 2. rozšířené vyd. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008. 431 s. ISBN 978-80-7380-052-9.

Elektronické zdroje

1. STRAUSS, J., KLOUBEK M. *Aktuální otázky kriminalistické olfaktoriky* [online] Praha [cit. 2017-05-02]. Dostupné z WWW:<<http://docplayer.cz/20585909-Aktualni-otazky-kriminalisticke-olfaktoriky.html>>.

Legislativní dokumenty

1. ČESKO. Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním ve znění pozdějších předpisů. Dostupné v aplikaci ASPI.
2. ČESKO. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů. Dostupné v aplikaci APSI.

Ostatní zdroje

Kromě výše uvedených zdrojů byly při zpracování bakalářské práce využity následující materiály:

- Interní zdroje policie

Seznam zkratek

MPI – metoda pachové identifikace

NDR – Německá demokratická republika

SRN – Spolková republika Německo

OČTŘ – orgány činné v trestním řízení

Policie ČR – Policie České republiky

PVO – pachový vzorek osoby

SSSR – Svaz sovětských socialistických republik